

Югославія

1. УТВОРЕННЯ КОРОЛІВСТВА СЕРБІВ, ХОРВАТІВ І СЛОВЕНЦІВ.

Восени 1918 р. південнослов'янські землі Австро-Угорщини були охоплені селянським рухом, а в армії та на фронті відбувалися революційні виступи. За такої ситуації 5—6 жовтня 1918 р. у Загребі (Хорватія) на нараді представників різних партій від усіх південнослов'янських земель Австро-Угорщини було утворено Народне віче словенців, хорватів і сербів. Своєю метою воно вважало «об'єднання всіх словенців, хорватів і сербів у народну, вільну й незалежну державу». Було оголошено про розрив усіх відносин із Габсбурзькою монархією і створення суверенної Держави словенців, хорватів і сербів (Держави СХС). Народне віче стало верховним органом влади.

Нова держава перебувала в скрутному становищі. Під гаслами розподілу поміщицької землі посилювався селянський рух, тривали воєнні дії проти військ Антанти. Італія прагнула захопити не тільки південнослов'янські землі на узбережжі Адріатичного моря, обіцяні їй державами Антанти, але й значно більшу територію. Також нова держава мала збройний конфлікт з Австрією за прикордонні території.

У цій ситуації реальну допомогу Державі СХС могла надати лише Сербія, яка спрямувала свої війська на узбережжя Адріатики, щоб нейтралізувати дії італійських військ. Сербія претендувала на об'єднання всіх південнослов'янських земель під зверхністю династії Карагеоргієвичів. Хорватські та словенські лідери побоювалися гегемонії Сербії в єдиній державі. Не маючи власних збройних сил, Держава СХС не могла захистити свого суверенітету, через що й була змушена піти на угоду із Сербією. Унаслідок переговорів між делегацією Народного віча та урядом Сербії 1 грудня 1918 р. було підписано угоду про створення єдиної південнослов'янської держави — Королівства сербів, хорватів і словенців (Королівства СХС). До його складу згодом увійшла Чорногорія.

2. ВИДОВДАНСЬКА КОНСТИТУЦІЯ. За конституцією в Королівстві СХС була встановлена парламентська монархія.

28 червня 1921 р., у день Святого Вида (Видовдан) — день пам'яті битви на Косовому полі, Установча скупщина (Установчі збори) прийняла конституцію. Королю надавалися значні права, у тому числі право разом зі скупщиною (парламентом) здійснювати законодавчу владу. Він був головнокомандувачем збройних сил, призначав прем'єр-міністра, міг запровадити в країні надзвичайний стан, зупинити дію конституції. Король був не підзвітним ні перед скупщиною, ні перед народом. Верховний законодавчий орган країни — Народна скупщина — складався з однієї палати, а обирали до нього на чотири роки. Усупереч поділу на національні області, що склався історично, держава була розділена на 33 жупанії (губернаторства). Кожну жупанію очолював

великий жупан, якого призначав король і який мав повноваження припиняти рішення виборних органів самоврядування.

ЦІКАВІ ФАКТИ

Перша світова війна дорого коштувала південнослов'янським народам. Загальні втрати складали 1,9 млн осіб загиблими. Втрати сербської армії становили понад 369 тис. осіб убитими й пораненими зі 705 тис. мобілізованих; Чорногорії — 63 тис., що складало 25% від загальної кількості її населення до війни.

Король Югославії Александр I

Таким чином було закріплено унітарний устрій Королівства СХС. Домінуюче становище в країні здобула сербська еліта, яка обійняла майже всі адміністративні посади в країні.

3. НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА. У 1920-ті рр. в Королівстві СХС було проведено аграрну реформу, яка на деякий час послабила гостроту земельного питання. Почала розвиватися промисловість, але країна залишалася аграрною, хоча деякі райони Словенії та Хорватії були економічно розвиненими.

Найбільш гострою проблемою для Королівства СХС стала національна великосербська політика, яку проводили король та уряд. Вона призвела до розгортання сепаратистських рухів хорватів, словенців і мусульман, які вимагали зрівняння їх у правах і надання автономії всім народам. На чолі сепаратистського руху стояла Хорватська республіканська селянська партія (ХРСП) під керівництвом її лідера Степана Радича. Надання Хорватії прав обмеженого самоврядування лише на деякий час послабило суперечності. У 1927—1928 рр. національний конфлікт досяг найбільшої гостроти. 20 червня 1928 р. під час бурхливої дискусії в скупщині лідера опозиції С. Радича та двох інших парламентаріїв від опозиції було вбито. Загострення національних відносин спонукало короля Александра до встановлення особистої влади.

6 січня 1929 р. Александр опублікував маніфест, згідно з яким у країні було ліквідовано парламентську монархію, скасовувалася Видовданська конституція, розпускалися Народна скупщина і всі партії та організації, які проводили антидержавну політику. Король перебрав на себе всю повноту влади. У жовтні 1929 р. держава дістала назву Королівство Югославія.

Одночасно було проведено адміністративну реформу, за якою країна поділялася на дев'ять банів та один столичний округ. Кордони адміністративних одиниць були проведені так, щоб у банах сербське населення переважало. Бани призначав король, якому вони й підпорядковувалися.

У 1930 р. Югославію охопила економічна криза. Промислове виробництво скоротилося наполовину, а ціни на сільськогосподарську продукцію впали вдвічі. У 1934 р. національний дохід порівняно з 1929 р. складав 46,5%. Крім того, у суспільстві загострилися національні та соціальні суперечності. Боротьба за права хорватів, словенців, мусульман набула інтернаціонального характеру. Хорватські усташі (націоналісти) на чолі з Анте Павеличем, яких підтримувала Італія, а згодом і Німеччина, почали вдаватися до терористичних актів.

Карикатура на королівську диктатуру

Степан Радич

Юний Петар II — останній король Югославії

Уряд, намагаючись хоч якось послабити кризу, встановив контроль за цінами на сільськогосподарську продукцію. Проте обійтися без іноземних кредитів було неможливо. У 1931 р. Франція надала Югославії значний кредит за умови послаблення королівської диктатури. Не бажаючи здаватися в очах світової громадськості диктатором, король погодився на конституцію, яка відновила деякі демократичні права й свободи.

У жовтні 1934 р. в Марселі усташі, діючи згідно з розробленим у Німеччині планом «Тевтонський меч», убили короля Александра I і французького міністра закордонних справ Луї Барту. Знищивши двох найбільших прихильників політики колективної безпеки, Німеччина домоглася своїх цілей чужими руками. Останніми словами короля були: «Бережіть Югославію!»

У зовнішній політиці Югославія дотримувалася союзу із Францією, входила до Малої Антанти та Балканської Антанти (Югославія, Греція, Румунія, Туреччина). Найбільш напружені відносини в неї склалися з Італією та Болгарією.

Після смерті Александра королем став його 11-річний син Петар II, а регентом при ньому — принц Павел.

У 1935 р. уряд очолив Мілан Стоядинович. Він намагався подолати кризу в національних відносинах. Розуміючи, що для приборкання хорватських сепаратистів треба позбавити їх зовнішньої підтримки, він уклав конкордат із Ватиканом, за яким католицька церква (хорвати, переважно католики) отримувала ряд привілеїв. Проте це призвело до конфлікту між урядом і православною церквою, яка мала величезний вплив у суспільстві.

У 1937 р. М. Стоядинович уклав договір із Болгарією та Італією. За його умовами Італія припиняла підтримку усташів, Югославія визнавала окупацію Ефіопії та аншлюс Австрії, а після розчленування Чехословаччини заявила про

припинення існування Малої Антанти. Проте вирішити хорватське питання уряд не зумів. Тоді король надав право формувати уряд Драгіші Цветковичу (лютий 1939 р.).

26 серпня 1939 р. новий керівник уряду підписав угоду з лідером хорватського руху Владко Мачеком про створення Хорватської самостійної адміністративної одиниці. Югославія також приєдналася до союзу Німеччини, Італії та Японії.

Пронімецька політика мала багато противників. 27 березня 1941 р. стався переворот. Регента принца Павела та уряд Д. Цветковича було усунуто від влади. Було створено уряд національної єдності на чолі з Душаном Симовичем. Це був проанглійський державний військовий переворот, підтриманий демократичною опозицією. Заколотники уклали союзницький договір із СРСР. Події поламали наміри Німеччини.

Владо Черноземський, член ВМОРО (Внутрішня Македонсько-Одринська революційна організація), що пов'язана із хорватськими терористами-ушашами, в уніформі ушашів. 1930-ті рр.

Король Югославії Александр I та міністр закордонних справ Франції Луї Барту в Марселі за мить до загибелі від пострілів македонського терориста Владо Черноземського. 9 жовтня 1934 р.

А. Гітлер вирішив напасти на Югославію, навіть якби довелося відкласти запланований напад на СРСР. 6 квітня 1941 р. німецькі війська вдерлися на

територію Югославії та Греції. 10 квітня Хорватія проголосила незалежність. Між Італією та Хорватією було укладено договір, за яким Італія визнавала територіальну цілісність Хорватії, а Хорватія зобов'язувалася не мати флоту та пропускати італійські війська через свою територію. Із частини території Сербії було створено маріонеткову Сербську державу. Решту території Югославії було поділено між Болгарією, Угорщиною, Німеччиною та Італією. Проте південнослов'янські народи не змирилися з поневоленням, розпочавши партизанську боротьбу. Домінуючою силою у боротьбі були комуністи на чолі з Йосипом Броз Тіто.

ВИСНОВКИ

- Об'єднані під зверхністю Сербії південнослов'янські народи не змогли створити єдину державу.
- Назрівання Другої світової війни зробило Югославію вразливою з боку зовнішньої агресії. Усі спроби забезпечити захист країни за рахунок створення колективної системи безпеки або приєднання до одного з європейських союзів були теж невдалими.
- 6 квітня 1941 р. Югославія зазнала агресії з боку Німеччини та її союзників і припинила своє існування.